

Watch Dog („Őrkutya”)

9. FÜZET

Még egy történet a Dzsumbujból

Írta: Dr. Polai Bernadett

Szakmai lektor: Dr. Kövér Ágnes

**Szerkesztette:
Dr. Béneyi Andrásné
Nonprofit Humán Szolgáltatók Országos Szövetsége**

2006. február

**Kiadja: a Nonprofit Humán Szolgáltatók Országos szövetsége
Felelős kiadó: Dr. Kövér Ágnes**

Megjelent: 500 példányban, a ZORO Stúdió Kft gondozásában

ISMÉT EGY TÖRTÉNET A DZSUMBUJBÓL

A Dzsumbujban önkényes lakásfoglalóként tartózkodó fiatalok anyukát és másfél éves kislányát 2005. november 28-án a IX. ker. Gyámhivatal ideiglenes hatállyal intézetbe utalta, az anyát a Fővárosi Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat Átmeneti Gyermekotthonában (Bp., VIII. Alföldi u. 9-13), a kislányt pedig a Fővárosi Önkormányzat Csecsemőket, Kisgyermeket és Fogyatékosokat Befogadó Gyermekotthonában (Bp. VI. Kmetty Gy. u. 31.) helyezte el.

Az intézkedés nagy felháborodást keltett. A Roma Polgárjogi Alapítvány december 17-én demonstrációt szervezett a Bakáts téren, a Ferecvarósi Polgármesteri Hivatal épülete előtt, mert állításuk szerint a Ferecvaró a város-rehabilitáció leple alatt megpróbálja kiszorítani a kerületből a szegényeket és a romákat. A családokat úgy akarja távozásra bírni, hogy a gyerekek állami gondozásba adásával fenyegeti őket. Az ifjúsági, családjogi, szociális és esélyegyenlőségi miniszter a rendelkezésére álló információk alapján azonnali hatállyal felfüggesztette a „Külső-ferencvárosi szociális város-rehabilitációs program” elnevezésű projektben való együttműködést.¹

A történetek teljes megértéséhez fel kell idéznünk mindazt, amit a Dzsumbujról tudunk, különös tekintettel azokra az elmúlt néhány évben megfigyelhető törekvésekre, amelyek a Dzsumbuj felszámolására irányulnak.

1 Miniszteri nyilatkozat a Dzsumbuj rehabilitációjáról (2005.12.08.) Az ifjúsági, családjogi, szociális és esélyegyenlőségi miniszter a rendelkezésére álló információk alapján azonnali hatállyal felfüggeszti a „Külső-ferencvárosi szociális város-rehabilitációs program” elnevezésű projektben való együttműködését. A miniszter tudomására jutott, hogy a projektben együttműködő partnerei a közigazgatás, különösen a gyámügyi igazgatás szabályaival legálizálják minden szakmai és etikai normát sértő eljárásaikat (kilakoltatás, családok szétválasztása, anya és csecsemőjének elválasztása stb.). Ezen események a 2005. szeptember 27-én kelt együttműködési szándéknyilatkozatban foglalt célok cinikus megsértése. Mindezek alapján a miniszter megállapítja, hogy az együttműködési szándéknyilatkozat jelen körülmények között való fenntartása további legitimitást nyújt a szakmai és etikai normákat sértő gyakorlat folytatásához, ezért döntött a szándéknyilatkozatban történő részvételének azonnali hatállyal történő felfüggesztése mellett. A miniszter egyúttal reményét fejezi ki, hogy az együttműködési szándéknyilatkozat nem válik okafofgyottá, és változatlanul fenntartja Gegesy Ferenc polgármester úrnak tett ajánlatát, amely szerint a családok elhelyezésében a szociális munka eszközeinek használatával segítséget nyújt. Budapest, 2005. december 8.

Dr. Göncz Kinga
ifjúsági, családjogi, szociális és esélyegyenlőségi miniszter
Módosítva: 2005-12-09

I. SZOCIÁLIS VÁROS-REHABILITÁCIÓS PROGRAM, KILAKOLTATÁSOK, GYERMEKVÉDELMI INTÉZKEDÉS A DZSUMBUJBAN

1.1) A Dzsumbuj története

Dzsumbuj - az Illatos út és a Gubacsi út kereszteződésénél elhelyezkedő, 1937-ben épült, három épületegyüttesből álló telep ragadványneve, amely mint egyedi szubkultúra koncentrálna, tartósítja és újratermeli a nyomort.

A Dzsumbujt eleve szegénytelepnek tervezték, a szegények legnyomorúságosabb helyzetben levő rétegeit költöztették ide a IX. és a vele határos X. kerületben lévő hatalmas nyomornegyedrendszer felszámolása során.

A lakáskiutalásoknál erős szelekció érvényesült. Eséllyel csak olyan, korábbi lakhelyükön a lakbért fizetni nem tudó, ezért már kilakoltatott, sokgyermekes családok indulhattak, akiknek legalább egy tagja Budapesten dolgozott. Kisebb létszámú, de igen nagy nyomorban tengődő családok is kaptak itt lakást, de ekkor két családot költöztettek egy lakásba. A lakbér 1937-ben heti 2,60 pengő volt, de ha nem tudták fizetni – szemben az akkor hatályos lakástörvénnyel –, három hónap után még nem lakoltatták ki őket. A telepre költöző munkanélküliek gyerekei napi egy pohár tejet, valamint egy tál ételt kaptak. A munkanélküli családok ezenfelül még némi élelmiszersegélyben részesültek.

A rendelkezésre álló adatok szerint egy lakásba 8-an, 9-en költöztek be, így a lakótelep létszáma 1938-ban 3500–3700 fő lehetett.

A telepen csupa 28 négyzetméteres lakás található, eredetileg egy helyiségből állóak, ahol két lakásra jutott egy WC. Később a lakásokat szoba-konyhássá alakították át, és a fűtési rendszert is korszerűsítették. Emeletenként két-két mosókonyha és fürdőszoba, összesen pedig 426 lakás van a három háztömbben.²

Ambrus Péter szociológus ezt írja:

„Az Illatos úti lakótelep még észre sem vette, de már ki volt rekesztve, meg volt bélyegezve. Nemhogy múltja, de még jelene sem volt, amikor a budapesti dzsumbujok közül máris városszerte ő volt „a Dzsumbuj”. (Ugyanílyen pejoratív szimbólummá vált maga az utcanév is: „az Illatos út”.) A telepen lakók csak jóval később fogták fel, hogy ebben az elne-

2 Ambrus Péter: Dzsumbuj, Magvető Kiadó, Budapest, 1988. 12-13. oldal

vezésben ellenséges előítélet-rendszer nyert megfogalmazást. Ez ugyan a szegényeket nem érte teljesen váratlanul, de volt benne számukra valami szokatlan új: lakóhelyük pusztá ténye mindnyájukat egységesen megvetett és kitzasztott kisebbségi létbe kényszerítette, ami a „rongyos”, de „tisztá”, „tiszteséges” szegényektől – azaz saját fajtájuktól is – mint még azoknál is megvetendőbbeket elkülönítette, sőt velük szembe is fordította. Ez a kisebbségi lét hamar alapélménnyé vált. Az ellenséges külvilággal szembeni, külvilággal ellenséges „Dzsumbuj-identitás” azonnal kialakult. Még legalább egy évtized el fog múlni, amikorra úgy-ahogy létrejön a telep belső életét szabályozó normák mindenki által nagyjából elfogadott rendszere, és talán több mire ez valódi, életmódot formáló belső erővé válik. De az alapvető érték és normarend, ami köré minden további szerveződni fog, már ekkor megszületett. A „Dzsumbuj-tudat” igazi kisebbségi tudat.”

1.2.) A Dzsumbuj ma

A kép az elmúlt hetven évben nem sokat változott. A 70-es évek panel-építési programja a nagycsaládosoknak lehetőséget adott a továbblépésre, de jöttek helyette Borsodból, Szabolcsból a még nagyobb nyomor elől, mert Pesten „legalább munka van”. Jelenleg hozzávetőleg 800 ember él a Dzsumbujban.

Az új lakók között nagyon nagy a ki-bevándorlás, az önkényesek kibeköltöznek, kilakoltatják őket, majd visszajönnek, vannak olyanok is, akiknek a családjuk máshol él, vagy idénymunkát kapnak valahol, akkor elmennek, majd a munka lejártával visszajönnek. Az önkormányzat a kilakoltatások során megüresedett lakásokat befalazza, hogy ezzel is megakadályozza az újabb családok beköltözését a telepre.

Súlyos probléma a kriminalitás, annak ellenére, hogy a telepen belül persze kisebbségben vannak a bűnözők, ennek hatása az egész telep életére kiterjed. Az alkoholizmus és a kábítószer-fogyasztás teljesen elfogadott. A kusza viszonyok miatt a szociális juttatásban részesülők ellátása is akadozik, sokan nincsenek a kerületben bejelentve, és egészen máshol kapnák - gyakran vidéken - a nekik járó támogatást, amit azonban pénz híján nem tudnak felvenni, mert nem tudnak elutazni érte. A gyerekek általános iskolába csak-csak, középiskolába elvértve, más oktatási intézménybe egyáltalán nem járnak. A családfők közül sokan börtönben vannak, a nők viszik az életet, az ő túlélési stratégiáikra épül a fennmaradás.⁵

⁵ www. Amarodrom.hu /Interjú Kecskés Évával/

A problémák kezelésére az önkormányzat 1997-ben hozta létre a telepen Dzsumbuj - Help közösségfejlesztő, családsegítő szolgálatot. A kicsiknek óvodai foglalkozásokat, az iskoláknak tanulószobát, korrepetálást, nyári táborokat szerveztek, a családokat a szociális munka eszközeivel segítették. Gyorsan kiderült azonban, hiába a rengeteg segítség, a különböző programok, mert az életminőség így is fokozatosan romlik, a gettótól örökké visszahúzza az embereket.

1.3.) Szociális város-rehabilitációs program

A szegénytelepeken élő halmozottan hátrányos helyzetű, főként roma családok életkörülményeinek javítása érdekében a fővárosi önkormányzat három fővárosi kerülettel együtt - a VIII., a IX. és a X. kerület - 2005-ben a szociális város-rehabilitációs modellprogramot indította.

Célul tűzték ki, hogy a kőbányai Bihari úti telepen, a józsefvárosi Magdolna negyedben és a ferencvárosi Dzsumbujban épített környezet megújítása mellett munkahelyek teremtésével, megfelelő színvonalú oktatás biztosításával is segítik az ott lakó emberek reménytelen helyzetből történő kijutását. A kerületek biztosítják a fővárosi forráshoz szükséges önrészt, az Ifjúsági Szociális, Családügyi és Esélyegyenlőségi Minisztérium pedig szakértői háttérhez és az Unió támogatás hozzájárulásához nyújt segítséget.

A IX. kerület polgármestere, az ifjúsági, családügyi, szociális és esélyegyenlőségi miniszter, valamint Budapest főpolgármester helyettese 2005. szeptember 27-én együttléti szándéknyilatkozatot írt alá a Dzsumbuj helyzetének rendezéséről. A feladatok végrehajtására a IX. kerületi önkormányzat programirodát hozott létre. Rövidtávú célként jelölték meg a telepen élők foglalkoztatási esélyeinek növelését, a stigmatizáció csökkentését. A program magában foglalja az egészség megőrzés, az oktatás és a bűnmegelőzés terén tervezett intézkedéseket is.

A végső cél a családok társadalomba történő reintegrációja, annak segítése, hogy képesek legyenek kilépni az elszigeteltségből, majd végezetül a telep teljes kiürítése, felszámolása.

A Dzsumbujban „legálisan”, azaz jogszerűen lakókról az önkormányzat tehát a szociális város-rehabilitációs program részeként, vállalásának megfelelően gondoskodik. A lakbérhátralékosok kilakoltatását igyekszik elkerülni, a hátralékok rendezésével. Az önkényes lakásfoglalóknak azonban menni kell. Mindegy hova, de el a Dzsumbujból.

1.4.) Kilakoltatás kontra ideiglenes hatályú elhelyezés

2005 novemberében négy önkényes lakásfoglalónak minősített roma család kapta kézhez a kilakoltatásukról szóló határozatot. A családok jogi képviselőjét ellátó Roma Polgárjogi Alapítvány (RPA) levélben szólította fel a polgármestert, hogy a téli időszakban függessze fel a kilakoltatások végrehajtását, vagy a törvényben foglaltak szerint gondoskodjon a gyermekes családok elhelyezéséről családok átmeneti otthonában.

Az ügyben eljáró XI. kerületi jegyző, az RPA által benyújtott kérelem alapján december 30-ig felfüggesztette a kilakoltatásokat. A végrehajtás felfüggesztéséről értesítették Ferencváros polgármesterét és jegyzőjét is. November 28-án ennek ellenére a gyámhivatal karhatalmi segédlettel szállította el a tizenhét éves anyukát és a másfél éves kislányát a Budapest Főváros Önkormányzatának Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálatának Gyermekotthonába. A gyámhivatal helyszíni intézkedése során az apa szülei elmondták az ügyintézőnek, befogadják a családot, szükség esetén vállalják az anya gyámságát is.

A jogvédők az intézkedést embertelenül durva jogsértésnek, a Dzsumbuj közössége elleni provokációnak tekintették. A IX. kerületi önkormányzat családvédelmi és ügyfélszolgálati irodájának a vezetője a sajtónak azt nyilatkozta, nem érkezett meg a hivatalba a XI. kerületi jegyző határozata, amelyben felfüggeszti a családokkal szemben indított eljárást.

Hangsúlyozta, *nem kilakoltatást, hanem gyermekvédelmi intézkedést* hajtottak végre, hiszen az édesapa önkényes lakásfoglalóként maradt ott az önkormányzati tulajdonú bérleményben. Az irodavezető azt állította, az anyát és a gyermekét együtt helyezték el, a kislány törvényes képviselője az édesapa, a fiatalkorú édesanyánál pedig a szülők nem látták el ezt a feladatot, ezért rendelték el az ideiglenes hatályú elhelyezést.⁴

4 Forrás: www.romapage.hu 2005.december 1. Karhatalommal vették el családjától az anyát és gyermekét
Írta: Lakatos Elza

II. G. NIKOLETT ÉS K. ALADÁR TÖRTÉNETE⁵

- Hogy kerültek a Dzsumbujba?

- Nyáron találtam munkát Budapesten, ezért felköltöztünk a IX. kerületbe az élettársammal és a kislányunkkal. Előtte az anyósoméknál laktunk Kovácsvágáson. Anyósom, apósom nem dolgoznak, az élettársamnak nyolc testvére van, a többit nem kell mondani. Nem tudtunk rendszeresen megélni. Hallottam, van egy ilyen lehetőség... be lehetne költözni egy lakásba a dzsumbujban.

- Feltörtétek a lakást?

- Nem, mert előttünk is laktak benne, csak ők elköltöztek. Megcsináltuk szépen, hogy lakható legyen. Két hónap múlva jött az első kilakoltató, hogy hagyjuk el a lakást, mert ha nem, akkor a gyerekeket elviszik. Azzal is fenyegettek, hogy börtönt lehet kapni, büntetésre számíthatunk, meg ilyenek. De a lényeg a gyerek volt.

A mai napig vannak itt kilakoltatók, akiket a IX. kerület megbízott azzal, hogy innen mindenkit kirakjanak, akármilyen áron is. Elmondták nekünk, ha nem megyünk el szép szóval, majd elme gyünk csúnyával. Volt egy család, akinek mindenét kidobálták, hűtőt, szekrényeket mindent. Erőszakkal kirakták őket az 5 gyerekkel együtt. Minket két hónap múlva találtak meg, mert én dolgoztam, Nikoletta pedig félt itt, főleg az apukáméknál tartózkodott napközben. Egyik nap - éppen mosott -, amikor jöttek és mondták, hogy el kell menni.

Nem mentünk el, mert a lakók szerint, ha egy önkényes kimegy, mindenkinek menni kell. Ezután jöttek a biztonságiőrök. Invázió volt. Fenyegettek bennünket, volt hogy este berontottak. Mondták, jobban járunk, ha elme gyünk, ha nem akarjuk, hogy a gyerekünk végignézze, ahogy ők ide bejönnek és széttörnek mindent. Terrorizáltak, volt, akit meg is vertek.

- A IX. kerületi Önkormányzat eközben jogi úton is kezdeményezte a lakások kiürítését, az eljárás a XI. kerületi önkormányzatban folyik.

- Igen. Kellott menni meghallgatásokra. Én dolgoztam. Első volt a munka, mert mindig azt gondoltam, ha bármi gond van, kell, hogy legyen pénzünk. Nikoletta el is ment egyszer-kétszer, csak mindig olyan lenézően beszéltek ott is... Olyanokat mondtak, hogy: Minek kellett akkor a gyerek, ha nincs hol lakni... Lenézték a cigányokat, úgy mondom...

⁵ Az interjúkat Dr. Polai Bernadett 2005 december és 2006 január folyamán készítette.

Azután a Nikoletta nem ment...Valahogy arra felfigyeltek, hogy a Nikoletta fiatalok. Egyik reggel elmentem dolgozni, fél tizenegy lehetett, amikor kaptam egy telefont, azonnal jöjjen haza, mert itt volt a Gyámhatóság hat rendőrrel és elvitték az élettársamat meg a gyereket. Hazajöttem, sehol senki. A Roma Polgárjogi Alapítványtól kértem segítséget. Bementünk az Alföldi utcába, ott volt a Nikoletta. A kislányt a Kmetty utcába vitték. Ez már ugye egy hiba, mert a gyereket és az anyukát nem lenne szabad külön elhelyezni. Mégis megtették. Az Alföldi utcában dr. Radoszáv Miklós igazgatóhelyettes rögtön azt mondta, - ugyanezekkel a szavakkal -, ha tehetné, bocsánatot kérne tőlünk a IX. kerület nevében, mert egyszerűen semmi okuk nem volt erre a lépésre. Láta az igazgatóhelyettes, hogy dolgozom, látta a gyereket is. Kiegyensúlyozott baba volt. Mit mondjak?... Nekem az volt az első mióta megszületett, hogy megteremtsek neki mindent és a Nikoletta is nagyon sokat foglalkozott velem.

Fellebbezést írtunk, jöttek a TV-sek, újságírók, de változás nem történt. Két nap múlva a Nikoletta átmehetett a Kmetty utcába a kislányhoz, ahol még körülbelül három-négy napot voltak, majd az anyósoméék feljöttek, és hazavitték a Nikolettát Kovácsvágásra. Lementem utánuk. Bementem a Sátoraljaújhelyi Gyámhatóságra, ott elkezdtek azt magyarázni, hogy a Nikolettát nem is kellett volna kiengedni. Elmondtam nekik: - Akkor beszéljenek ilyen stílusban az emberrel, ha van rá okuk. A IX. kerületi Gyámhivatal olyan véleményt írt róluk, hogy a gyerek retkes volt, gázolaj szag volt a lakásban - villannyal fűtünk, látod - meg, hogy húszan voltunk a lakásban, amikor kijöttek...

Nem tudtam visszahozni a családomat, nekem vissza kellett jönnöm Pestre, mert dolgozom.

- Mit dolgozik?

- Kőműves mellett egy építőipari Kft.-nél, de voltam már fakitermelő, vasszerelő, ács. Hála Istennek, 14 éves korom óta magamat tartom el.

- Befejezte a nyolc osztályt?

- Nem, csak a hetet. A szüleim elváltak, amíg iskolába jártam anyukám nevelt. Nem volt munkája, mert elég beteges volt, ezért elálltam dolgozni.

- Mikor váltak el a szüleid?

- Akkora lehettem, mint most a kislányom, másfél éves. Sokat ingáztam közöttük, mikor volt egy kis gubanc elmentem apuhoz, aztán vissza anyuhoz.

- Nikivel hol ismerkedtek meg?

- Apukám Sátoraljaújhely mellől való, nála laktam éppen, Nikoletta Kovácsvágáson élt. Körülbelül 30 kilométer van a két település között. Egy szüreti bálon ismertem meg őt. Jártam hozzá körülbelül olyan 3 hónapig, utána én hazaköltöztem édesanyámhoz. Egy ideig minden hétvégén lementem, csak dolgoztam már és kicsit sűrű volt az utazás. Úgy döntöttünk, összeköltözünk. Nagybátyámékhoz mentünk lakni, mert akkor neki már volt saját háza. Abban laktunk körülbelül egy évig. Összekerültünk, 8 hónapra rá Nikoletta terhes lett. Dolgoztam, éltünk nyugodtan. Megszületett a kislányom, Renáta.

- Hány évesek voltak a kislány születésekor?

- Én betöltöttem a 18-at, Nikoletta pedig a 16-ot. Volt egy kis konfliktus otthon, hazamentünk Kovácsvágásra. Ott éltünk egy darabig. Ott is dolgoztam. Édesapukám mondta, hogy jöjjen fel dolgozni Budapestre, mert meséltem neki, hogy elég rossz ott az élet. Apukámnak van lakása Sátoraljaújhely mellett, azért jöttek fel lakni, mert itt jobban meg tudnak élni öt gyerekkel, ők bérelik a lakást, rendes szerződést kötöttek.

- Visszatérve a kilakoltatáshoz, úgy tudom kértek segítséget családok átmeneti otthonában való elhelyezéshez.

- Volt itt egy ember, aki azt mondta, adnak nekünk lakást, csak el kell intézni, a Nikoletta meg bedőlt neki.

- Milyen lakásról volt szó?

- Hasonló, mint ez, csak valahol máshol a VIII. vagy a IX. kerületben. Utána kiderült, hogy ez ilyen családvédelmi-féle lakás. Hogy is mondjam? Van öt-hat szoba, közös a konyha, és ott különféle családok laknak. Mondtam, hogy álljon meg a menet! Nem vagyok én erre rászorulva. Mi első perctől fogva úgy indultunk, azért jöttünk fel Budapestre, hogy minél előbb összegyűjtsük a pénzt albérletre, mivel legtöbb helyen úgy kérik, hogy három-négy hónapot előre kell fizetni.

- Ki ajánlotta a családok átmeneti otthonát?

- Szerintem a gyermekjóléti szolgálat. Voltak itt fent is írogatni, hogy milyen lehetséges dolgokat tudnánk mi megoldani, vagy mit tudnának ők nyújtani. Arról is magyarázkodtak, hogy akár falun is adnak lakást. De akkor már tudtuk, hogy március 31-ig ezt a lakást használhatjuk. Erre is álltunk rá, hogy addig összegyűjtjük a pénzt, és akkor kiköltözünk. Nem kell minket kirakni. Csak jött a Gyámhatóság és beleköpött a levesünkbe.

- Ezt hogy érted?

- Mert emiatt a dolog miatt, mindent, amit eddig összegyűjtöttünk, el kellett adni. Elment az a kis pénzünk, ami volt. Minden értékes dolgunk elűszott. Mindig kellett a pénz. Ez a rengeteg utazás, két hétig dolgozni sem tudtam. Ez a pénz most pont elég lenne az albérletre. Most ha megyek dolgozni, állandóan azon jár a fejem, van-e a gyerekeknek, ami kell: pelenka, kaja.

- Nem gondoltál arra, hogy visszahozd őket?

- Megmondom őszintén, nem merem felhozni őket. Nem szeretném, hogy még egyszer elvigyék őket. Ezzel fenyegetőznek ugyanis.

- Milyen indokkal tehetnék?

- Azért mert önkényes lakásfoglalók vagyunk. Holott ők is nagyon jól tudják, amíg nem kapjuk meg a papírt, hogy mikor kell kimennünk, addig maradhatunk. Sátoraljaújhelyi Gyámhatóság nem tudja mi történt itt. Olyan papírokat kaptak rólam, amiről bárki, aki elolvassa, azt gondolhatja rólam, hogy drogos vagy alkoholista vagyok. Így is álltak hozzám, amikor lementem. Mondták, hogy házasodjunk össze, amilyen gyorsan csak lehet, ezzel Nikoletta nagykorúvá válik, akkor békén hagynak bennünket, odamehetünk, ahova akarunk. Most, ha minden jól megy, összeházasodunk.

A sátoraljaújhelyi Gyámhivatal munkatársától megtudtuk, jelenleg folyamatban van a két kiskorú ideiglenes hatályú elhelyezésének megszüntetése, G. Nikoletta és K. Aladár kérelmet nyújtott be a házasságkötésük engedélyezése ügyében a gyámhivatal felé.

III. A KILAKOLTATÁSRÓL

3.1.) A kilakoltatás jogszabályi háttere

A bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (Vht. 183.) §-a rendelkezik az önkényesen elfoglalt lakás kiürítése esetén követendő eljárásról. A bíróság az önkényesen elfoglalt lakás kiürítését - végrehajtható okirat kiállítása nélkül - nemperes eljárás során hozott végzésben rendeli el. E végzés elleni fellebbezésnek nincs halasztó hatálya. Az önkényesen elfoglalt lakás kiürítése iránti kérelmet az ingatlan fekvése szerinti helyi bírósághoz kell benyújtani. Ha a kérelem megfelel a törvényben foglaltaknak, a bíróság a kérelem beérkezését követő 5 munkanapon belül meghozza a végzést, melyben a végrehajtót arra hívja fel, hogy a végrehajtási költségek előlegezését követő 3 munkanapon belül foganatosítsa a lakás kiürítését, és az eljárás időpontjáról értesítse az illetékes rendőri szerv vezetőjét, kiskorú személy érintettsége esetén pedig az illetékes gyámhatóságot is

A bíróság a végzést haladéktalanul kézbesíti a kérelmezőnek és a végrehajtónak. A végrehajtó rendőr vagy tanú jelenlétében a helyszínen kézbesíti a végzést a lakásban tartózkodó nagykorú személynek, és felhívja őt, hogy a lakásban tartózkodó valamennyi személlyel együtt a lakást az ingóságoktól kiürítve 2 napon belül hagyja el. Ha a lakásban a helyszíni eljárás időpontjában nem tartózkodik senki, vagy ott csak kiskorú személy található, a végrehajtó a bíróság végzését és a helyszíni eljárásáról készített jegyzőkönyvet kifüggeszti a lakás ajtajára.

A végrehajtó szükség esetén - a rendőrség közreműködésével - a 2 nap elteltével a helyszínen ellenőrzi a teljesítést és foganatosítja a lakás kiürítését. A helyszíni eljáráson kiskorú személy érintettsége esetén a gyámhatóság képviselője is részt vesz. Ha a második helyszíni eljárás alkalmával a lakásban nem tartózkodik senki, vagy ott csak kiskorú személy található, a lakásban lévő ingóságokat a végrehajtó elszállíttatja a kérelmező által megjelölt raktárba, a lakásban tartózkodó kiskorú személyeket pedig átadja a gyámhatóság képviselőjének, aki intézkedik ideiglenes elhelyezésük iránt.

A végrehajtási törvény lehetővé teszi lakás kiürítése iránt indított eljárásban -ha a kötelezett magánszemély -, hogy a végrehajtást a december 1-jétől március 1-jéig terjedő időszakban szüneteltessék és a kiürítést, az azt követő időszeakra halasszák el. Nincs helye azonban halasztásnak az önkényesen elfoglalt lakás kiürítése során.⁶ Önkényesen elfoglalt lakás kiürítése során a kötelezett kérelmére felfüggesztésnek

sincs helye. (Vht. 48. §) A végrehajtást foganatosító bíróság az adós kérelmére akkor függesztheti fel a végrehajtást, ha az adós a felfüggesztésre okot adó, méltányolható körülményt igazolta, továbbá ha az adóst a végrehajtási eljárás során korábban nem sújtották rendbírósággal. A méltányolható körülmények körében a bíróság kiemelten értékeli az adós által eltartásra köteles és tartásra szoruló személyek számát, az adós vagy az eltartott személy tartós és súlyos betegségét, a végrehajtási eljárás során bekövetkezett és az adóst is sújtó természeti katasztrófát. Ha a végrehajtás ingatlan kiürítése iránt folyik, felfüggesztés az adós kérelmére egy ízben, legfeljebb 6 hónapra rendelhető el.

A nemperes eljárás lényegesen gyorsabb a peres eljárás lefolytatásánál, a bíróságok közismert leterheltsége miatt azonban az eljárások igencsak elhúzódtak, az önkormányzat bármilyen gyorsan is észlelte az önkényes lakásfoglalás tényét, a kiürítés iránt beadott kérelme sokszor hosszú hónapokig várt sorára a bíróságon. Tömegesen előfordult az is, hogy a bírói eljárás végére a határozat azért vált végrehajthatatlanná, mert az önkényes lakásfoglaló már másik címre „költözött” (ezalatt többnyire újabb önkényes lakásfoglalás értendő), és az eredeti helyszínen már egy másik önkényes tartózkodott, vele szemben viszont újra le kellett folytatni a hivatalos eljárást.

Korábban az „önkényes beköltözés” mint elkövetési magatartás sem a szabálysértési, sem a büntető törvénykönyvben nem szerepelt. Ez lényegében a tulajdonosi jogok korlátozott védelmét jelentette. Ebből az következett, hogy az önkényes beköltözés „szankcionálása” legfeljebb a hatósági kilakoltatás lehetett, illetőleg a kialakult gyakorlat szerint a helyi önkormányzatok az általuk regisztrált önkényeseket mindenfajta lakáspályázatból kizárták.

Ez utóbbi, nem egészen legális „szankció” azonban megakadályozta az érintett családokat abban, hogy valamilyen formában, egy jogszerű lakáspályázati folyamatba bekapcsolódva, megoldhassák lakás problémájukat.

Jelentős fejlemény, hogy 2005-ben a Roma Polgárjogi Alapítvány beadványára az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek minősítette (AB 5/2005. III. 3. sz. határozata) és megsemmisítette a Józsefvárosi Önkormányzat rendeletét, amelyben az önkényes lakásfoglalókat kizárta a

6 Vht. 182/A. § (1) A végrehajtó a lakóingatlan kiürítésének foganatosítását (174. § d) pont) a december 1-jétől március 1-jéig terjedő időszakot követő idősakra halasztja el, ha a kötelezett magánszemély. Nincs helye halasztásnak az önkényesen elfoglalt lakás kiürítése során, vagy ha a kötelezettel szemben korábban rendbíróságot szabtak ki.

szociális bérlakás pályázatokból. Ugyanakkor, a szabálysértésekről szóló LXIX. törvénynek, az 1999. évi CXX. törvény 41. §. (11) bekezdésével történt⁷ módosításával az önkényes beköltözés szabálysértési tényállás lett, elzárással vagy százötvenezer forintig terjedő pénzbírsággal fenyegetve az elkövetőt. A Szabálysértési kódex módosítása és az Alkotmánybíróság fenti döntése részben megerősítette a tulajdonosi jogokat, másrészt pedig azzal, hogy egy nem jogszerű szankció alkalmazását Alkotmányellenesnek nyilvánította, megnyitotta az utat arra, hogy a családok jogszerűtlen helyzetüket megszüntessék.

A lakások és helyiségek bérletére, valamint az elidegenítésükre vonatkozó egyes szabályokról szóló 1993. évi LXXVIII. törvénynek a 2000. évi XLI. törvénnyel történő (a köznyelvben csak Lex Juharosként emlegetett) módosításával lehetővé vált az önkényesen elfoglalt lakás kiürítése közigazgatási eljárás keretén belül.⁸

Az eljárást a lakás elfoglalásától számított 60 napon belül kell megindítani. Az elfoglalt lakás kiürítésének elrendelésével kapcsolatos kérelem ügyében a jegyző a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény (Ket.) alapján jár el. A jegyző határozata ellen közigazgatási úton jogorvoslatnak nincs helye, az a fél, aki a jegyző határozatát sérelmesnek tartja, a határozat

7 Önkényes beköltözés

139/A. § (1) Aki a lakásbérletre vagy a helyiséggazdálkodásra vonatkozó jogszabály hatálya alá tartozó üres lakást vagy nem lakás céljára szolgáló üres helyiséget elfoglal, vagy abba önkényesen beköltözik anélkül, hogy arra a bérleti jogviszony létesítésére jogosult szerv vagy személy, illetőleg az elhelyezésre jogosult szerv jognyilatkozatával vagy intézkedésével feljogosította volna, elzárással vagy százötvenezer forintig terjedő pénzbírsággal sújtható. (2) Az (1) bekezdésben meghatározott szabálysértés miatt az eljárás a bíróság hatáskörébe tartozik.

8 90/A. § (1) A tulajdonos az üres lakás önkényes elfoglalásától számított 60 napon belül a jegyzőtől is kérheti a lakás kiürítésének elrendelését, ha a lakás kiürítése iránti bírósági vagy végrehajtási eljárás még nincs folyamatban.

(2) Az önkényesen elfoglalt lakás kiürítésének elrendelésével kapcsolatos kérelem ügyében a jegyző a közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény alapján jár el. A jegyző határozata ellen közigazgatási úton jogorvoslatnak nincs helye. Az a fél, aki a jegyző határozatát sérelmesnek tartja, a határozat kézbesítésétől számított 15 napon belül az ellenérdekű fél ellen keresetet indíthat a határozat megváltoztatása iránt.

(3) A keresetlevelet akár a jegyzőnél, akár a jegyző székhelye szerint illetékes helyi bíróságnál be lehet nyújtani. A jegyző a keresetlevelet az ügyre vonatkozó iratokkal együtt 3 napon belül köteles a helyi bírósághoz átadni. Ha a keresetlevelet a helyi bírósághoz nyújtották be, a helyi bíróság a közigazgatási iratok beszerzése iránt intézkedik.

(4) A lakás kiürítését elrendelő határozatot 8 napon belül végre kell hajtani akkor is, ha az érdekelt fél keresetet indított. A határozat végrehajtásáról a jegyző gondoskodik.

kézbesítésétől számított 15 napon belül keresetet indíthat a határozat megváltoztatása iránt. Az eljárás lefolytatásában a Közigazgatási Hivatal által kijelölt települési önkormányzat jegyzője jár el. A Ket. 148. § (1) bekezdés c) pontja lehetőséget ad arra, hogy a végrehajtást elrendelő szerv - kérelemre - a végrehajtás felfüggesztését rendelje el, ha ezt különös méltánylást érdemlő körülmény indokolja.

A Dzsumbuj önkényes lakásfoglalóinak esetében a XI. kerület jegyzője hozta meg a lakás kiürítésének helyt adó határozatot, Ferencváros polgármestere kérte a határozat végrehajtását, a családok kilakoltatását. A Roma Polgárjogi Alapítvány a végrehajtás felfüggesztése irányuló kérelmet terjesztett elő, melyet a XI. kerület jegyzője kedvező elbírálásban részesített.

A határozat indokolásában ez áll:

„Az önkényes lakásfoglalók képviseletében eljáró Roma Polgárjogi Alapítvány képviselője által benyújtott végrehajtás felfüggesztésére irányuló kérelmet elfogadva, megalapozottnak találtam, tekintettel arra, hogy különös méltánylást érdemlő körülménynek tartom a téli időjárás miatt fennálló helyzetet, ami a kötelezettek életkörülményeit veszélyezteti.”⁹

A határozat két nappal később keletkezett, mint a Gyámhivatal határozata és intézkedése a kiskorú anya és gyermeke ideiglenes hatályú elhelyezéséről. A XI. kerületi jegyző határozat tette volna lehetővé - azzal, hogy 30 nappal felfüggesztette a lakás kiürítés végrehajtását - azt, hogy a fiatal pár akár az alapellátás keretén belül biztosított szolgáltatások igénybevételével rendezze a körülményeit.

Erre azonban nem kerülhetett sor, mert a határozat meghozatala előtt két nappal, gyámhivatali eljárásban megtörtént a lakás „kiürítése”, azaz az ott tartózkodó anya és gyermeke eltávolítása. Láthatjuk, G. Nikoletta és K. Aladár esetében az ügy nem az önkényes lakásfoglalás és az abból eredő kilakoltatási határozat miatt vette az általunk is ismert nem kívánt fordulatot, hanem a gyámhivatal eljárásának következtében.

⁹ Budapest Főváros XI. Kerületi Újbuda Önkormányzata Polgármesteri Hivatal Jegyzőjének I-1593/3/2005. sz. határozata, Budapest, 2005. november 30.

IV. A GYÁMHIVATAL INTÉZKEDÉSE

A Gyámhivatal a kiskorú anyát és gyermekét a már az ismertetett eljárás keretén belül ideiglenes hatállyal elhelyezte, ezt megelőzően a család ügyében keletkezett iratanyagot megkérte a Sátoraljaújhelyi Városi Gyámhivaltól.

Az iratanyagból kiderült, hogy a másfél éves gyermek családi jogállása rendezett, édesapja szülői felügyelete alatt áll. A fiatalos anya esetében a szülői ház elhagyása tárgyában nem volt folyamatban eljárás.

A Gyámhivatal határozatának indokolásában ez áll:

„Hatóságom előtt 2005. november 22-én indult eljárás az alábbiak szerint: A kiskorú anya élettársával és közös gyermekükkel önkényesen elfoglalta a Bp. ... sz. alatti lakást, melynek kiürítését a Budapest Főváros XI. kerület Újbuda Önkormányzat Polgármesteri Hivatal Jegyzője .. -én kelt ... sz. határozatával elrendelte. A kiskorú anya hatóságomtól a családok átmeneti otthonában történő elhelyezésüket kérte. Eljárásom során megállapítottam, hogy az anyának kiskorúságából adódóan nincs szülői felügyeleti joga gyermeke felett és ő maga is törvényes képviselőre szorul, korából adódóan korlátozottan cselekvőképes, ezen körülmények figyelembevételével pedig családok átmeneti otthonában történő elhelyezése nem jogszerű.

*Hatóságom előtt folyó eljárás során az édesanyát két ízben, az édesapát egy alkalommal idéztem, mely szabályos idézésekre a család nem jelent meg, így Kovács Aladár apát a család helyzetéről, lakhatásáról, jövedelmi, vagyoni viszonyáról a kilakoltatás végrehajtása esetén gyermeke elhelyezéséről, egészséges erkölcsi, érzelmi értelmi fejlődésének biztosításával kapcsolatos szándékáról, továbbá családok átmeneti otthonában történő elhelyezésük ügyében nyilatkoztatni hatóságom nem tudta.”- áll a határozatban.*¹⁰

*„Tekintettel arra, hogy a kiskorú anya törvényes képviselője nem ellátott, valamint a kiskorú anya és kiskorú gyermeke lakhatása megoldatlan, továbbá anyát és gyermekét szétválasztani nem kívántuk, így a hivatalból indult ideiglenes hatályú gyermekotthoni elhelyezés iránti intézkedés szükséges és indokolt.”- áll a határozat indokolásában.*¹¹

10 A határozat száma: Ferencvárosi Önkormányzat Polgármesteri Hivatal Gyámügyi Csoport IX-2174/10/2005.

11 Lásd mint fenn

A fentiekből kiderül, hogy a határozat rendelkező és indoklás része ellentmond egymásnak. Az indoklásban a gyámhivatal rögzíti, hogy az ideiglenes hatályú elhelyezésre azért került sor, mert anyát és gyermekét a hatóság nem kívánta egymástól elválasztani, ehhez képest a rendelkező rész az anya vonatkozásában a Fővárosi Területi Gyermekvédelmi Szakszolgálat Átmeneti Gyermekotthonát, a kislány esetében pedig a Fővárosi Önkormányzat Csecsemőket, Kisgyermeket és Foglyat-kosokat Befogadó Gyermekotthonában jelöli meg az ideiglenes hatályú elhelyezést megvalósító intézményként.

A Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény, melyet a Magyar Köztársaság az 1991. évi LXIV. törvénnyel hirdetett ki, kimondja, az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy a gyermeket szüleitől, ezek akarata ellenére ne válasszák el, kivéve, ha ez az elválasztás a gyermek mindenképp felett álló érdekében szükséges, ez utóbbi esetben valamennyi érdekelt félnek lehetőséget kell adni az eljárásban való részvételre és véleményük ismertetésére.¹²

A házasságról, családról és a gyámságról szóló 1952. évi IV. törvény (Csjt.) 77. § (1) bekezdése kimondja, hogy a kiskorú felügyeletét ellátó szülők saját háztartásukban kötelesek gondoskodni gyermekük állandó lakásáról. A tizenhatodik életévét betöltött gyermek a szülői házat vagy a szülők által kijelölt más tartózkodási helyet a gyámhatóság engedélyével a szülők beleegyezése nélkül is elhagyhatja, ha az fontos okból érdekében áll.

G. Nikoletta törvényes képviselőjét ellátó szülei vidéken élnek, az, hogy a fiatalos anya gyermekét élettársával együtt nevelhesse, olyan fontos ok, ami miatt a szülői ház elhagyásának kérelme indokolt lett volna.

A kérelem elbírálásakor a törvény szerit a gyámhivatalnak vizsgálnia kell, hogy a szülői ház vagy a kijelölt tartózkodási hely elhagyása után - a kérelemben megjelölt helyen - a gyermek törvényes képviselője, lakhatása és tartása hogyan lesz biztosítva. Amennyiben a kérelmet elutasítják, de a gyermek már engedély nélkül elhagyta a szülői házat vagy

12 A Gyermek jogairól szóló, New Yorkban, 1989. november 20-án kelt Egyezmény 9. cikk
1. Az Egyezményben részes államok gondoskodnak arról, hogy a gyermeket szüleitől, ezek akarata ellenére ne válasszák el, kivéve, ha az illetékes hatóságok, bírói felülvizsgálat lehetőségének fenntartásával és az erre vonatkozó törvényeknek és eljárásoknak megfelelően úgy döntenek, hogy ez az elválasztás a gyermek mindenképp felett álló érdekében szükséges. Ilyen értelmű döntés szükséges lehet bizonyos különleges esetekben, például akkor, ha a szülők durván kezelik vagy elhanyagolják gyermeküket, illetőleg ha különválva élnek és döntenie kell a gyermek elhelyezéséről.
2. A jelen cikk 1. bekezdésében említett minden esetben valamennyi érdekelt félnek lehetőséget kell adni az eljárásban való részvételre és véleményük ismertetésére.

a kijelölt tartózkodási helyet, a gyámhatóságnak köteleznie kell a gyermeket a visszatérésre.

A fiú szülei – akik nem önkényes lakásfoglalóként élnek a Dzsumbujban - a gyámhivatal ügyintézőjének a helyszínen elmondták, vállalják, és háztartásukban biztosítani tudják az anya és a gyermek elhelyezését.¹⁵

A Gyámhivatalnak lehetősége lett volna az eljárás megindításakor tájékoztatni a fiatalkorú anyát a szülői ház elhagyásának jogáról. Amennyiben a hivatal nem járul hozzá az anya kérelméhez - a rendőrség és az ideiglenes hatályú elhelyezés igénybevétele nélkül - is kényszerítette volna őt arra, hogy hazaköltözzön a szüleihez.

A Gyermek jogairól szóló Egyezményben deklarált alapelveket a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény (Gyvt.) 7. § (1) bekezdése az alábbiak szerint rögzíti:

„A gyermek szüleitől vagy más hozzátartozóitól csak saját érdekében, törvényben meghatározott esetekben és módon választható el. A gyermeket kizárólag anyagi okból fennálló veszélyeztetettség miatt nem szabad családjától elválasztani.”

A gyermekvédelmi törvény a jogállamiság követelményének megfelelően - a korábbiakkal ellentétben - részletesen szabályozza a család életébe való beavatkozás indokait, terjedelmét, alkalmazásának folyamatát. A törvény a gyermekvédelem rendszerében az állam közhatalmi aktusával szemben a közszolgáltatások szerepét erősíti. A cél, hogy a hatósági intézkedésekre csak abban az esetben kerülhessen sor, ha a szolgáltatások önkéntes igénybevételeivel a gyermek veszélyeztetettsége nem szüntethető meg.

Az ideiglenes hatályú elhelyezés abban az esetben indokolt, ha a gyermek felügyelet nélkül marad vagy testi, értelmi, érzelmi és erkölcsi fejlődését családi környezete vagy önmaga súlyosan veszélyezteti, és emiatt azonnali elhelyezése szükséges. Az ideiglenes hatályú elhelyezést megalapozó súlyos veszélyeztetettségnek minősül a törvény szerint a gyermek olyan bántalmazása, elhanyagolása, amely életét közvetlen veszélynek teszi ki, vagy testi, értelmi, érzelmi vagy erkölcsi fejlődésében jelentős és helyrehozhatatlan károsodást okozhat. (Gyvt. 72. §)

Esetünkben a kiskorú gyermek nem maradt felügyelet nélkül, nem került sor bántalmazására, vagy olyan elhanyagolásra, ami miatt élete közvetlen veszélyben lett volna.

¹⁵ Forrás: K. A.-val készített interjú

V. AHOL A GYERMEKVÉDELEM ÉS A TULAJDON- VÉDELEM ÖSSZEKAPCSOLÓDIK

Az egyértelmű, hogy az Alkotmánybíróság álláspontja szerint nem alkotmányos sértő az önkényesen elfoglalt lakás közigazgatási eljárás keretében történő kiürítése. (71/2002 AB hat.) A bírósághoz fordulás joga nem sérül azáltal, hogy a jegyző is jogosult az önkényesen elfoglalt lakások kiürítésével kapcsolatban az eljárás lefolytatására. A jegyző határozatának felülvizsgálatát a bíróságtól minden esetben kérni lehet.

A taláros testület megállapította, hogy az önkényesen elfoglalt lakás kiürítésének elrendelésére irányuló eljárás nem sérti a szociális biztonsághoz való jogot sem.

A kilakoltatott önkényes lakásfoglalók szállásának biztosítására akkor köteles az állam, ha azok életét közvetlen veszélyhelyzet fenyegeti. A szállás biztosításával kapcsolatos kötelezettségét az állam nem enyhítheti úgy, hogy mások tulajdonjogát korlátozza azáltal, hogy az önkényes lakásfoglaló kilakoltatásához nem biztosít hatékony eljárási formát.

Ugyanígy a lakás nélkül maradt személyek sem oldhatják meg lakhatási gondjaikat mások tulajdonának megsértésével. Az államnak ilyen jellegű veszélyekkel szemben is kötelezettsége a tulajdonjog védelme. A lakás nélkül maradtak nem oldhatják meg lakhatási gondjaikat mások tulajdonának a megsértésével - áll az AB határozatában. Az államnak az önkényes lakásfoglalókkal szemben is kötelezettsége a tulajdonjog védelme, ezért az államnak hatékony eljárási formát kell biztosítani kilakoltatásukra.

Az Alkotmánybíróság már 1998-ban leszögezte: alkotmányos követelmény az, hogy a szociális ellátási minimum mértéke lehetővé tegye az emberi méltósághoz való jog megvalósulását.

2000. november 7-én az Alkotmánybíróság - az állampolgári jogok országgyűlési biztosa és a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa együttes indítványa alapján - értelmezte az Alkotmány 70/E. §-a szerinti szociális biztonsághoz való jogot, és elvi érveléssel mondta ki, hogy abból a „lakhatáshoz való jog” mint alkotmányos alapjog nem vezethető le. (42/2000. (XI. 8.) AB határozat)

Ugyanez a határozat kimondta, hogy az állam köteles az állampolgár számára szállást biztosítani, ha annak hiánya az életét veszélyezteti. A határozatban megfogalmazott „szálláshoz való jog” a család egységéhez és a gyermekek kiemelt védelméhez fűződő alapjogokkal együttesen az

államot és a helyi önkormányzatot a hajléktalanná vált családok esetében - különösen téli időszakban - családos szállás biztosítására kötelezi. E feladat a gyermekvédelmi törvényből is következik, amely előírja, hogy gyermek a családból kizárólag anyagi okok miatt nem emelhető ki, utcára pedig egyáltalán nem tehető.

A települési önkormányzat, fővárosban a fővárosi kerületi önkormányzat feladata a gyermekek védelme helyi ellátó rendszerének kiépítése és működtetése, a területén lakó gyermekek ellátásának megszervezése. Azon a településen, ahol harmincezernél több állandó lakos él, a települési önkormányzat feladata, hogy biztosítsa a rászorulóknak számára a családok átmeneti otthonában való elhelyezés lehetőségét. Ez a szolgáltatás önkormányzat által működtetett intézményben, vagy ellátási szerződés keretén belül is megoldható.

A Ferencvárosi Önkormányzat nem tesz eleget a Gyvt. által előírt kötelezettségének, nem működtet családok átmeneti otthonát¹⁴ és ellátási szerződéssel sem biztosítja ezt a szolgáltatást a rászorulóknak számára. Figyelembe véve ezt a tényt, könnyen megállapítható, hogy a Gyámhivatal nem tudta volna együtt elhelyezni a fiatal párt és másfél éves kislányukat abban az esetben sem, ha a gyermek édesanyja felnőtt korú.

14 Családok átmeneti otthona

Gyvt. 51. § (1) Az otthontalanná vált szülő kérelmére a családok átmeneti otthonában együttesen helyezhető el a gyermek és szülője, ha az elhelyezés hiányában lakhatásuk nem lenne biztosított, és a gyermeket emiatt el kellene választani szülőjétől.

(2) A családok átmeneti otthona legalább tizenkettő, de legfeljebb negyven felnőtt és gyermek együttes ellátását biztosítja. A családok átmeneti otthona működtethető telephelyenként legfeljebb tizenkét férőhelyes lakásban vagy családi házban. A telephelyek összférőhelyszáma nem haladhatja meg a székhely szerinti intézmény összes férőhelyeinek kétszeresét.

(3) A családok átmeneti otthona a felnőtt és a gyermek együttes ellátása során

- a) befogadja az életvezetési problémák vagy más szociális és családi krízis miatt otthontalanná vált, továbbá védelmet kereső szülőket és gyermeküket,
- b) befogadja a válsághelyzetben lévő bántalmazott vagy várandós anyákat, illetve a szülészetről kikerülő anyákat és gyermeküket,
- c) biztosítja az ellátást igénylő gyermek átmeneti gondozását és befogadja otthontalanná vált szüleit,
- d) segítséget nyújt a szülőnek gyermeke teljes körű ellátásához, gondozásához, neveléséhez,
- e) biztosítja a szülő számára a gyermekével való együttes lakhatást és a szükség szerinti ellátást,
- f) a szülőknél az ellátás mellett jogi, pszichológiai és mentálhigiénés segítséget nyújt,
- g) közreműködik - a gyermekjóléti szolgálattal együttműködve - az átmeneti gondozást szükségessé tevő okok megszüntetésében, a család helyzetének rendezésében, otthontalanságának megszüntetésében.

Nyilvánvaló, hogy a IX. kerületi önkormányzat – több más önkormányzattal egyetemben – a mulasztásos jogsértés állapotát valósítja meg azzal, hogy a családok átmeneti otthonának kialakítására vonatkozó törvényi kötelezettségét nem teljesíti. Bár az állam és a helyi önkormányzatok nagyfokú önállósággal és a gazdasági, pénzügyi lehetőségeiktől függő szabadsággal bírnak a fent idézett szakasz megvalósításában, az önkormányzatok a gazdasági, pénzügyi helyzetükre hivatkozva nem mentesülhetnek a szállásbiztosítási kötelezettségük alól.¹⁵

A kiskorú anyának valóban nincs szülői felügyeleti joga gyermeke felett, a gyermek törvényes képviselője az édesapa. Az édesanya életkorából fakadóan korlátozottan cselekvőképes, a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959 évi IV. törvény 12/§ (3) bekezdésének a) pontja szerint azonban tehet olyan személyes jellegű jognyilatkozatot, amire jogszabály feljogosítja. Véleményem szerint, az hogy kéri gyermekével történő együttes elhelyezését olyan személyes jellegű jognyilatkozatnak tekinthető, amire őt – különös tekintettel az Egyszemélyben és a Gyvt. – ben követhető, a családok együttes elhelyezésének elvére – jogszabály feljogosítja.

A Gyvt. a gyermekjóléti szolgálat¹⁶ feladatává teszi a kiskorú veszélyeztetettségének megelőzése érdekében szükséges intézkedések megtételét, gyermekjóléti szolgálat feladata továbbá, hogy segítse a gyermeket, illetve a családját az átmeneti gondozáshoz való hozzájutásban.¹⁷

G. Nikoletta és K. Aladár kapcsolatban álltak a gyermekjóléti szolgálattal, a szolgálat nem tett javaslatot a hatóság felé a családból való

15 Az állampolgári jogok országgyűlési biztosának 2001. évi Beszámolója

16 Gyermekjóléti szolgáltatás

Gyvt. 39. § (1) A gyermekjóléti szolgáltatás olyan, a gyermek érdekeit védő speciális személyes szociális szolgáltatás, amely a szociális munka módszereinek és eszközeinek felhasználásával szolgálja a gyermek testi és lelki egészségének, családban történő nevelkedésének elősegítését, a gyermek veszélyeztetettségének megelőzését, a kialakult veszélyeztetettség megszüntetését, illetve a családjából kiemelt gyermek visszahelyezését.

(4) A gyermekjóléti szolgáltatás feladata a kialakult veszélyeztetettség megszüntetése érdekében

a) a gyermekkel és családjával végzett szociális munkával (a továbbiakban: családgondozás) a gyermek problémáinak rendezése, a családban jelentkező működési zavarok ellensúlyozása,

b) a családi konfliktusok megoldásának elősegítése, különösen a válás, a gyermekelhelyezés és a kapcsolattartás esetében,

c) az egészségügyi és a szociális ellátás - különösen a családsegítő szolgáltatás -, valamint a hatósági beavatkozás kezdeményezése,

d) javaslat készítése a gyermek családjából történő kiemelésére, a leendő gondozási helyére vagy annak megváltoztatására.

kiemelésre. A családgondozás célja volt, hogy az idő alatt, amíg a család a Dzsumbujban tartózkodhat, segítsék őket a számukra legmegfelelőbb tartózkodási hely megválasztásában.

A gyámhivatal az eljárás során az édesanyát két ízben, az édesapát egy alkalommal idézte. A szabályos idézésekre a család nem jelent meg. Hibát követettek el a fiatalok, amikor a gyámhivatal idézésére, - nyilatkozattétel céljából – elmulasztották a megjelenést a Bakáts téren, a Gyámhivatal ügyfélszolgálati irodájában. Az ideiglenes hatályú elhelyezésről szóló határozatot a Gyámhivatal ezen a napon hozta meg. Ha visszaidézzük a korábbi interjúban a fiatalok által elmondottakat, valamennyire érthető ellenállásuk, hiszen korábbi hivatali megjelenésük alkalmával olyan minősítéseket és véleményeket közölt velük az eljáró ügyintéző, amely joggal tette bizalmatlanná őket mindenféle hivatal irányába.

A Ket. ¹⁸ alapján, amiért a fiatalok az idézésnek nem tettek eleget, a hatóság pénzbírságot szabhatott volna ki, végső esetben - amennyiben ezt indokoltnak látja -, módja lett volna elővezettetni őket, végezhetett volna környezettanulmányt, vagy információt szerezhettek volna a gyermekjóléti szolgálattól is. Nem ezt tette.

17 A személyes gondoskodást nyújtó gyermekjóléti, gyermekvédelmi intézmények, valamint személyek szakmai feladatairól és működésük feltételeiről szóló 15/1988. (IV. 30.) NM rendelet

11/A. § (1) A gyermekjóléti szolgálat segíti a gyermeket, illetve a családját az átmeneti gondozáshoz való hozzájutásban.

(2) A gyermekjóléti szolgálat családgondozója segítséget nyújt a családnak az átmeneti gondozást szükségessé tevő okok megszüntetésében, illetve elősegíti a gyermek mielőbbi hazakerülését.

(3) A (2) bekezdésben meghatározott tevékenysége során a családgondozó együttműködik az átmeneti gondozást nyújtó szolgáltatóval.

18 A közigazgatási hatósági eljárás és szolgáltatás általános szabályairól szóló 2004. évi CXL. törvény

48. § (1) Az idézett személy köteles az idézésnek eleget tenni.

(2) Ha az idézett személy az idézésnek nem tesz eleget, vagy meghallgatása előtt az eljárás helyéről engedély nélkül eltávozik, és távolmaradását vagy eltávozását megfelelően nem igazolja, továbbá ha az idézésre önhibájából eredő ittas vagy bódult állapotban jelenik meg, eljárási bírsággal sújtható, továbbá az eljárási cselekmény megismétlése miatti többletköltség megfizetésére kötelezhető.

(3) Ha az idézett személy ismételt idézésre sem jelenik meg, és távolmaradását nem menti ki, a rendőrség útján elővezettethető. Az elővezetés fogyanatosításához - ha törvény másként nem rendelkezik - az ügyésznek a hatóság vezetője által kért jóváhagyása szükséges. Az elővezetés költségét az azt kérő hatóság előlegezi meg.

(5) Ha az idézett személy igazolja a távolmaradásának vagy eltávozásának menthető indokát, vissza kell vonni az eljárási bírságot megállapító és az elővezetést elrendelő végzést.

**V. TOVÁBBI ADALÉKOK
AZ ÖNKÉNYES LAKÁSFOGLALÁSSAL
KAPCSOLATOS JOGGYAKORLATBÓL,
KÜLÖNÖS TEKINTETTEL
AZ ÁLLAMPOLGÁRI JOGOK ORSZÁGGYŰLÉSI
BIZTOSÁNAK JOGGYAKORLATÁRA**

A végrehajtott, illetve várható kilakoltatásokkal, valamint az azokat kísérő rendőri intézkedésekkel kapcsolatosan a médiumokban megjelent híradásokra reagálva az állampolgári jogok országgyűlési biztosa és a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa „Ombudsmanok a kilakoltatásról” címmel közös nyilatkozatot adott ki.¹⁹

A kilakoltatás társadalmi megítélésében lényeges különbség mutatkozik aszerint, hogy ki a végrehajtást kérő és mi a kilakoltatás indoka. A közvélekedés a magántulajdonban lakók ellen irányuló kilakoltatást - az érintettek sorsát átérezve - tudomásul veszi. Az országgyűlési biztosok a magántulajdonban lakók jogainak védelmében számos intézkedést kezdeményeztek (így a kényszerbérlet, a magántulajdonba került szolgálati vagy vállalati bérlakások bérlői, a volt házmesterek stb. jogainak védelmében). Ajánlásokat tettek az ingatlanvégrehajtás szabályainak módosítására a lakáshitel törlesztésével elmaradt, adósságcsapdába került állampolgárok lakhatásának védelmében. Az érintettek elhelyezéséről ezen ügyek jelentős részében is az önkormányzatok gondoskodtak.

Az önkormányzati tulajdonú lakásokban élők ellen irányuló végrehajtás azonban ellentmondásos, hiszen a lakásgazdálkodás a hatályos jogszabályok szerint éppen az önkormányzatok feladata. Az önkormányzat által kezdeményezett végrehajtással kapcsolatos közvélekedés attól függ, hogy a kilakoltatást a kötelezettségek nem teljesítése, az ott tartózkodás jogellenessége, vagy az önkényes lakásfoglalás indokolta.

Az országgyűlési biztosoknak a kilakoltatással kapcsolatos panaszok vizsgálata során kialakult és leszögezett álláspontja szerint a végrehajtás jogszerűségéről végső soron a bíróságok jogosultak dönten. Az önkényes lakásfoglalókkal szemben alkalmazható hatósági eljárás ellen a kötelezett is fordulhat bírósághoz. A bíróságoknak a hatályos jogszabályok alapján hozott döntése kényszerintézkedés igénybevételével is végrehajtható. Aki azt megakadályozza, törvénysértést követ el, és felelősségre vonható.

19 2001. évi Beszámoló

Ugyanakkor az is nyilvánvaló, hogy a bérbeadók tulajdonhoz való alkotmányos jogának védelme közvetlen összeütközésbe kerülhet a kiköltözésre kötelezett bérlők és családtagjaik élethez, egészséghez és szociális biztonsághoz való alkotmányos alapjogaival. Az állam és a helyi önkormányzatok - Alkotmánybíróság által kimunkált - objektív életvédelmi kötelezettségéből fakad, hogy a lakástulajdonosok alanyi jogainak direkt és a kilakoltatottak alkotmányos alapjogainak indirekt védelme közti jelenlegi szakadékot áthidalják.

A kilakoltatások a vizsgált esetek többségében tulajdonjogi és lakás-bérelti szempontból jogszerűen folytak, az ellentmondás az alkotmányos jogok szintjén vetődött fel. Ennek tisztázása érdekében fordult az állampolgári jogok országgyűlési biztosa és a nemzeti és etnikai kisebbségi jogok országgyűlési biztosa 1998-ban az Alkotmánybírósághoz az alkotmány értelmezését kérve.

Az Alkotmánybíróság 42/2000. (XI. 8.) AB határozata szerint az alkotmányban szereplő szociális biztonsághoz való jognak nem része a hajlékhoz való jog. Az ombudsmanok álláspontja szerint az állam köteles megfelelő jogszabályokkal, intézkedésekkel és a pénzügyi feltételek biztosításával az önkormányzatokat arra ösztönözni, hogy létrehozzák a szociális törvény által előírt családok átmeneti szállásának országos hálózatát. A megoldás módjának meghatározásában azonban az állam és a helyi önkormányzatok nagyfokú önállósággal és a gazdasági, pénzügyi lehetőségeiktől függő szabadsággal bírnak.

Az országgyűlési biztosok hangsúlyozzák, hogy az *önkormányzatok a gazdasági, pénzügyi helyzetükre hivatkozva nem mentesülhetnek a szállásbiztosítási kötelezettségük alól*. A családok átmeneti szállása azonban mind az önkormányzatok, mind pedig a kilakoltatott család számára csak ideiglenes megoldást jelenthet. A tömeges hajléktalanság megszüntetését, azaz a tartós megoldást az állam és az önkormányzatok csak a bérlakások számának radikális növelésével, a szociális célú bérbeadás arányainak növelésével érhetik el. A hajléktalan családok lakhatásának tartós rendezése azonban megoldhatatlan az érintettek aktív közreműködése nélkül.

Az aktuális helyzetben az egyedi ügyektől függetlenül megállapították, hogy a télen végrehajtott kilakoltatás az állampolgárok életét közvetlenül veszélyeztetheti, ezért az ilyen esetben végrehajtott kilakoltatás ellentétes az Alkotmánybíróság határozatában foglaltakkal. /*Budapest, 2001. december/*

Az Országgyűlési Biztos - konkrét ügy kapcsán - elfogadhatatlannak és a Gyvt. 7. §-át sértő intézkedésnek tartotta, hogy a családjával együtt kilakoltatott gyermek számára gyermekek átmeneti otthonában, illetve

helyettes szülőnél ajánlanak fel elhelyezést, amennyiben ezt egyéb ok nem indokolja.

A Gyertv.-ben felsorolt gyermeki jogokkal összefüggésben a kialakult visszaszolgáltatásra, illetve a jövőbeni jogsérelem elkerülése érdekében, továbbá a 46/2002. (VII. 12.) OGY határozatban²⁰ foglaltakra figyelemmel a kerületi önkormányzat képviselő-testületénél kezdeményezte, készítsenek átfogó programot, alakítsanak ki új gyakorlatot annak érdekében, hogy a kiköltötésre váró gyermekes családok még a kiköltötés előtt a gyermekjóléti szolgálat közreműködésével megtervezhessék, biztosíthassák későbbi lakhatásukat. Kérte, hogy a program, illetve az annak alapján kialakított gyakorlat a gyermekek veszélyeztetettségét illetően tartalmazza a szükséges preventív elemeket, és hosszú távon megfelelően szolgálja a gyermekek, illetve családok társadalmi integrációjának, reintegrációjának megvalósulását.²¹

20 A családok hajléktalanságának megelőzéséről szóló 46/2002. (VII. 12.) OGY határozattal az Országgyűlés felkérte a Kormányt,

- vizsgálja meg: a családok milyen körét fenyegeti a hajléktalanná válás veszélye, a hatályos jogi szabályozás és az állami önkormányzati, illetve civil intézményhálózat milyen módon és mértékben tud hozzájárulni a családok hajléktalanná válásának megelőzéséhez; a vizsgálatban térjen ki arra, hogy a családok hajléktalanná válása esetén miként érvényesülnek a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény II. fejezetében foglalt gyermeki jogok.

- tegyen javaslatot azon jogszabályok módosítására, indokolt esetben új jogszabályok alkotására, amelyek: az önálló lakáshoz még nem jutott, azt önerőből megépíteni, vagy megvásárolni nem képes családok számára biztosítják az alacsony bérű szociális bérlakáshoz jutás lehetőségét, a családok hajléktalanná válásának megelőzését segítik elő; a hajléktalansággal fenyegetett családok számára is garantálják szociális jogaik érvényesülését, a család és a gyermekek védelmét, ugyanakkor hatékonyan ellátják a tulajdonosi jogok védelmét is.

- Az Országgyűlés felkérte a lakások és helyiségek bérletére, valamint az elidegenítésükre vonatkozó egyes szabályokról szóló 1995. évi LXXVIII. törvény 90/A. §-a alkalmazásával eljáró hatóságokat, a határozatban foglaltak megvalósulásáig, illetve az új jogszabályok hatálybalépéséig - a családok hajléktalansága megelőzése érdekében - az egyes eljárásokban juttassák érvényre a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról szóló 1997. évi XXXI. törvény 7. §-ában foglalt gyermeki jogokat.

21 2004. évi beszámoló

VI. EGYENLŐ BÁNÁSMÓD KÖVETELMÉNYE

Végezetül van még egy további metszete is történetünknek, melyet az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény fényében vehetünk szemügyre.

Szembe kerül diszkrimináció tilalmával, az esélyegyenlőség biztosításának állami célkitűzésével az a hatóság, amely intézkedése során egy homogén csoport egyes tagjait indokolatlanul, az összehasonlítható helyzetben levő személyhez vagy csoporthoz képest kedvezőtlenebb bánásmódban részesíti.²²

A közösségi jog vonatkozó irányelvei, értelmében az állami és önkormányzati szervek és intézmények működése során fokozottan kell érvényesülnie a hátrányos megkülönböztetés tilalmának.

22 Hátrányos megkülönböztetés

8. § Közvetlen hátrányos megkülönböztetésnek minősül az olyan rendelkezés, amelynek eredményeként egy személy vagy csoport valós vagy vélt

- a) neme,
- b) faji hovatartozása,
- c) bőrszíne,
- d) nemzetisége,
- e) nemzeti vagy etnikai kisebbséghez való tartozása,
- f) anyanyelve,
- g) fogyatékosága,
- h) egészségi állapota,
- i) vallási vagy világnézeti meggyőződése,
- j) politikai vagy más véleménye,
- k) családi állapota,
- l) anyasága (terhessége) vagy apasága,
- m) szexuális irányultsága,
- n) nemi identitása,
- o) életkora,
- p) társadalmi származása,
- q) vagyoni helyzete,
- r) foglalkoztatási jogviszonyának vagy munkavégzésre irányuló egyéb jogviszonyának rész-munkaidős jellege, illetve határozott időtartama,
- s) érdekképviselőhez való tartozása,
- t) egyéb helyzete, tulajdonsága vagy jellemzője (a továbbiakban együtt: tulajdonsága) miatt részesül más, összehasonlítható helyzetben levő személyhez vagy csoporthoz képest kedvezőtlenebb bánásmódban

9. § Közvetett hátrányos megkülönböztetésnek minősül az a közvetlen hátrányos megkülönböztetésnek nem minősülő, látszólag az egyenlő bánásmód követelményének megfelelő rendelkezés, amely a 8. §-ban meghatározott tulajdonságokkal rendelkező egyes személyeket vagy csoportokat más, összehasonlítható helyzetben lévő személyhez vagy csoporthoz képest lényegesen nagyobb arányban hátrányosabb helyzetbe hoz.

Az egyenlő bánásmód követelményének érvényre juttatása a Gyvt. alapelvei között is megjelenik: gyermekek védelme során az egyenlő bánásmód követelményét meg kell tartani.

Az egyenlő bánásmódról és az esélyegyenlőség előmozdításáról szóló 2003. évi CXXV. törvény tiltja a faj, szín, nemzetiség, nyelv, egészségi állapot, fogyatékos állapot, vallás, politikai vagy más vélemény, nem, szexuális irányultság, életkor, társadalmi, vagyoni, a munkaszerződés típusa vagy egyéb helyzet alapján történő hátrányos megkülönböztetést. A G. Nikoletta és K. Aladár esete az egyéb helyzet kategóriába sorolható, hiszen az önkényes lakásfoglalók társadalmi, szociális helyzetük alapján homogén csoportnak tekinthetők. Társadalmi megítélésük igen változatos: a közvélemény - bár általában elítéli ezt a magatartást - részben bizonyos mértékű megértést is tanúsít velük szemben. A gyámhivatal határozata az ideiglenes hatályú elhelyezésről ezt az „egyéb helyzet” - azaz önkényes lakásfoglalók csoportja - alapján történő hátrányos megkülönböztetést valósította meg véleményünk szerint.

Ez az eset jó példának szolgál arra, hogy miként él vissza a hatóság a jogi szabályozásban rejlő - vélt vagy valós - lehetőségekkel, akár úgy is, hogy a jogalkotó szándékával ellentétes eljárás lefolytatásával hoz a családok életébe radikálisan beleavatkozó döntést, miközben maga az önkormányzat is jogszerűtlen - mulasztásos törvénysértés - magatartást tanúsít a szociális kötelezettségeinek ellátása során. Az erő egyenlőtlen-ségből adódóan az önkormányzat számára semmilyen következménnyel nem jár a törvénysértés, míg a kiszolgáltató családdal szemben igen következetesen eljárnak. Az ügy továbbá felhívja a figyelmet a jogalkalmazók felelősségére is, hiszen a nem kellő körültekintéssel meghozott döntés a családok szétválasztását eredményezheti, és ezzel sérti a jogszabály szellemét és betűjét egyaránt.